

บทที่ 2

รูปแบบของระบบเศรษฐกิจ

2.1 บทนำ

สิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน คงหนีไม่พ้น ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แต่ปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้มนุษย์ต้องการปัจจัยอื่น ๆ ที่จะสามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้ ที่เราเคยได้ยินคำว่า ปัจจัยที่ 5 ปัจจัยที่ 6 หรือมากกว่านั้นสุดแต่ที่ว่าทุกคนจะต้องการ เพื่อมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีไม่จำกัด แต่สิ่งที่มาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ที่เราเรียกว่าทรัพยากร หรือสินค้าและบริการนั้น บางอย่างมีจำกัดใช้แล้วหมดไปได้ ด้วยเหตุนี้สังคมจะอย่างไรจึงจะสามารถทำให้การจัดสรรทรัพยากรนั้นเกิดประโยชน์แก่มนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และทำอย่างไรจึงจะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรนั้นมีประสิทธิภาพและตกแก่ผู้ที่เหมาะสมที่สุด ดังนั้นในบทนี้เราจะศึกษาถึงสาเหตุการเกิดระบบเศรษฐกิจ ความหมาย ความสำคัญ วงจรเศรษฐกิจ และรูปแบบระบบเศรษฐกิจ

2.2 สาเหตุของการเกิดระบบเศรษฐกิจ

มนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกนี้เมื่อหลายล้านปีมาแล้ว ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคนั้นยังมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นไม่มากนัก การติดต่อมักเกิดขึ้นเฉพาะกับคนในครอบครัวเท่านั้น ส่งผลให้ สังคมมนุษย์ในระบุนั้นเป็นสังคมแบบแคบๆ กิจกรรมในการดำรงชีวิตประจำวันแต่ละวัน มักเป็นกิจกรรมในเรื่องการหาอาหาร การล่าสัตว์ การจับปลา ของหัวหน้าครอบครัวเพื่อเลี้ยงตนเองและคนในครอบครัว ส่วนสตรีก็จะทำงานเล็กๆ น้อยๆ ในบ้านเป็นต้น ความจำเป็นในการที่จะติดต่อกับบุคคลอื่นๆ จึงยังไม่ขยายวงกว้างมากนัก ประกอบกับในสมัยนั้นประชากรในสังคมยังมีน้อย และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต่างๆ ยังมีมาก จึงไม่ค่อยเกิดปัญหาในการแย่งชิงทรัพยากรกันมากนักต่อมามนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สังคมมนุษย์ขยายวงกว้างขึ้น ทรัพยากรต่างๆ หายากขึ้นแต่มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการให้ตนเองอยู่รอดมนุษย์ในสังคม จึงจำเป็นต้องแสวงหาทรัพยากรมาเลี้ยงตนเองและคนในครอบครัว บางครั้งต้องเดินทางไปไกลมากทำให้ไม่สะดวกที่จะไปและกลับมายังถิ่นที่อยู่ของตน จึงเกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ไปเรื่อยๆ ทำให้สังคมมนุษย์ค่อยๆ ขยายขนาดใหญ่ขึ้น เมื่อสังคมมนุษย์ขยายวงใหญ่ขึ้น คนในสังคมมีจำนวนมากขึ้นก็เกิดมีปัญหาคือความยุ่งยากติดตามมาเช่น เกิดการแย่งกัน การแย่งชิงอาหาร การแย่งชิงทรัพยากร และสิ่งจำเป็น

อื่น ๆ พร้อมกันนี้ความต้องการอาหาร และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันก็เพิ่มขึ้นเป็นไปตามตัวแต่สิ่งที่จะมาสนองความต้องการเหล่านี้ค่อย ๆ หายากโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เมื่อใช้ไปแล้วมีแต่หมดไป ทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้ระบบการจัดสรรนั้นเกิดประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรแก่มนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และการจัดสรรทรัพยากรนั้นมีประสิทธิภาพและตกแก่ผู้ที่เหมาะสมที่สุด จึงเกิดมีระบบการแบ่งสรรและการดำเนินการเพื่อตอบสนองปัญหาเหล่านั้น โดยมีบุคคลหรือหน่วยงานหลาย ๆ ฝ่ายเข้ามาจัดการและทำหน้าที่ต่าง ๆ ร่วมกัน กลายเป็น ระบบเศรษฐกิจ (economic system) ที่ได้วิวัฒนาการมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2.3 ความหมายของระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง หน่วยเศรษฐกิจจำนวนมากมาย หน่วยเศรษฐกิจเหล่านี้ต่างก็รวมตัวกันเป็นกลุ่มสถาบันทางเศรษฐกิจและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันภายใต้ขนบธรรมเนียม ประเพณีและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดขึ้นในสังคมนั้นๆ¹

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง สถาบันทางเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยหน่วยเศรษฐกิจหลาย ๆ หน่วยรวมกัน มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน แนวทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน ตลอดจนการวางนโยบายและการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างเดียวกัน²

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยสถาบันการผลิต การค้า การเงิน การธนาคาร และอื่นๆ ซึ่งมีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ คล้ายคลึงกันเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือประเทศ ฉะนั้นกลุ่มของสังคมจะใช้สถาบันต่างๆ มากมายหลายรูปแบบในการรวบรวมและประสานงานด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและดำเนินการตัดสินใจในการเคลื่อนย้ายของสินค้าและทรัพยากร ซึ่งทุกสังคมจะต้องทำการตัดสินใจแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อบรรเทาความทุกข์ของสังคม³

¹ รัตนา สายคณิตวรศ. และวศลดา จามรกุลวรศ. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 19.

² ทับทิม วงศ์ประยูรและคณะ. เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: อักษรสขมการพิมพ์, 2541), หน้า 14.

³ กัญญา กุณีทากัญณ. ผศ. หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาคเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 27.

ดังนั้นระบบเศรษฐกิจจึงหมายถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยเศรษฐกิจที่รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าปัญหาว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร อันเนื่องมาจากทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการทุกอย่างของมนุษย์ได้ โดยการดำเนินการจะต้องอยู่ภายใต้รูปแบบการปกครอง จารีตประเพณี สังคมวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ระบบเศรษฐกิจจึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสังคม โดยระบบเศรษฐกิจจะทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าปัญหาว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร โดยอาศัยปัจจัยการผลิตคือที่ดิน แรงงาน ทุน และการประกอบการ แต่เนื่องจากระบบการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศต่างกัน ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศจึงต่างกันตามความเหมาะสมกับสภาพการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ

2.4 ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสังคมในทุกประเทศ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้⁴

1. **ความสำคัญในการจัดหาสินค้าและบริการ** เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมตั้งแต่ความต้องการขั้นมูลฐานในการดำรงชีวิต ตลอดจนความต้องการในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดสร้างสรรค์และประดิษฐ์ขึ้นมา

2. **ความสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการ** ให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม โดยการจัดแบ่งงานให้สมาชิกในสังคมมีการทำงานในอาชีพที่ตนเองถนัด เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. **ความสำคัญในการส่งเสริมการผลิต** โดยมีการพัฒนาการผลิต คิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์ ผลิตสินค้าและบริการใหม่ ๆ ด้วยวิทยาการที่เจริญก้าวหน้าต่อไปเรื่อย ๆ

4. **ความสำคัญในการแจกจ่ายผลผลิตที่ผลิตขึ้นมาไปสู่สมาชิกผู้บริโภคของสังคม** ให้ทั่วถึงเท่าที่สมารถทำได้

5. **ความสำคัญในการกระจายรายได้ไปยังส่วนต่างๆ ของสังคม** เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ที่มีความเข้มแข็ง และอ่อนแอทางเศรษฐกิจของสังคม เพื่อมาตรฐานการครองชีพที่ดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในสังคม

⁴ ทับทิม วงศ์ประยูรและคณะ. เศรษฐศาสตร์จุลภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 12-13.

ระบบเศรษฐกิจนับว่าสำคัญต่อทุกคนในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มิพบทาทในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการผลิตสินค้าและบริการ การจำหน่าย การแลกเปลี่ยน และการกระจาย โดยเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคม ส่งผลให้บุคคลในสังคมมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี

2.5 บุคคลในระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบใดล้วนประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รวมกันเป็นหน่วยเศรษฐกิจ โดยแบ่งเป็น 3 หน่วยเศรษฐกิจคือ⁵

1. **ผู้บริโภค** คือ หน่วยครัวเรือน (House Hold) เป็นสมาชิกของสังคม และเป็น 1 ในปัจจัยการผลิตของหน่วยธุรกิจคือแรงงานทำหน้าที่เป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นมาในระบบเศรษฐกิจ

2. **ผู้ผลิต** คือ หน่วยธุรกิจ (Business Firms) เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม

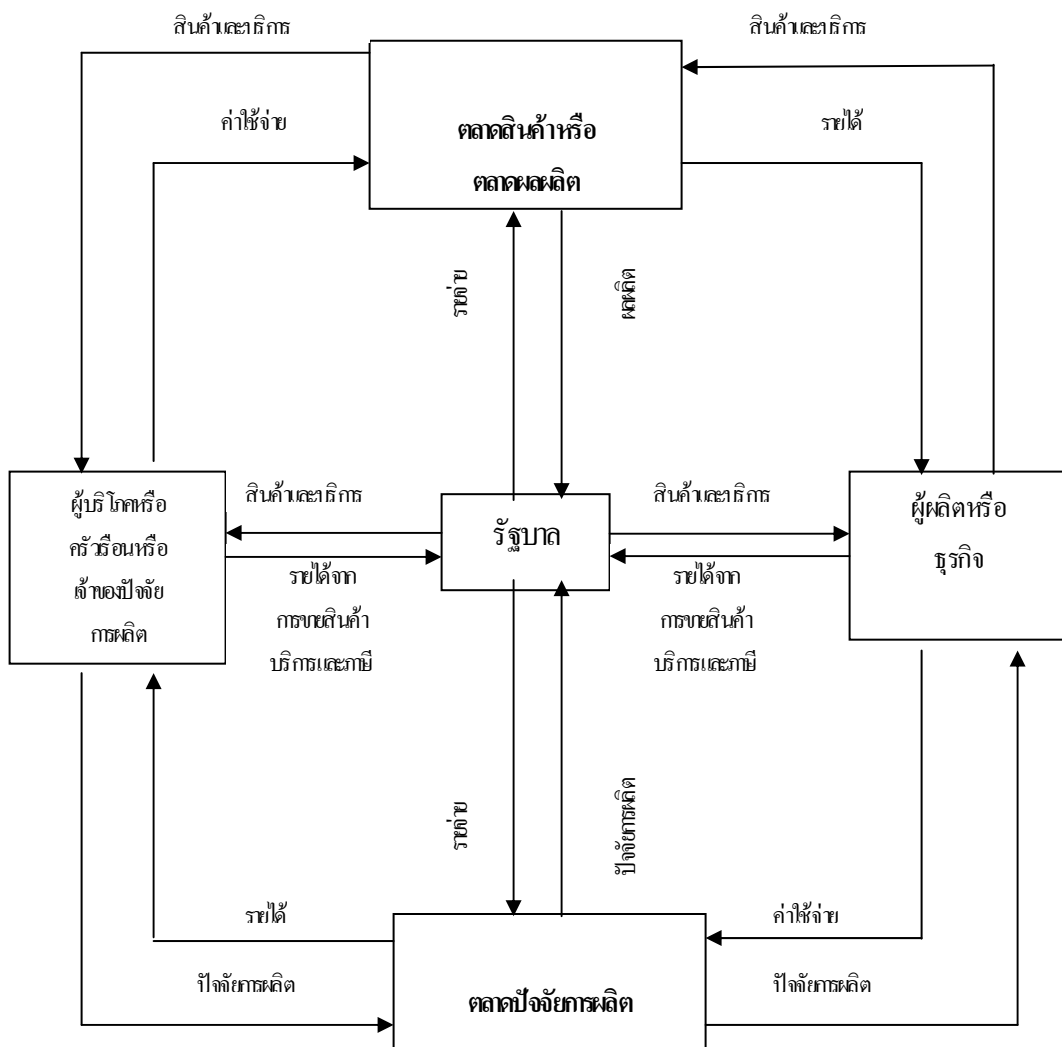
3. **รัฐบาล** คือ หน่วยงานของรัฐ (Government) ทำหน้าที่บริการ ควบคุม ดูแล ระบบเศรษฐกิจให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ นโยบายต่างๆ ที่วางไว้ ตลอดจนแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

ในระบบเศรษฐกิจทุกประเทศจะต้องประกอบด้วยหน่วยเศรษฐกิจทั้ง 3 หน่วยนี้ จะขาดหน่วยใดหน่วยหนึ่งไม่ได้ กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการที่ผู้ผลิตผลิตขึ้นมาตอบสนอง ซึ่งมีมากมายหลายชนิด และมีหน่วยงานภาครัฐคอยควบคุม ดูแลการดำเนินการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้ โดยแต่ละหน่วยเศรษฐกิจจะมีจุดมุ่งหมาย คือ ผู้บริโภคต้องการได้รับความพอใจสูงสุดจากการบริโภคสินค้าและบริการ สำหรับผู้ผลิตต้องการกำไร ส่วนหน่วยงานภาครัฐต้องการให้สังคมส่วนรวมของประเทศได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในสังคม แต่ทั้งนี้ในการศึกษาเราอาจแบ่งหน้าที่ของผู้บริโภค ผู้ผลิต รัฐบาลออกจากกันได้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัตินั้นหน่วยเศรษฐกิจหน่วยใดหน่วยหนึ่งของระบบเศรษฐกิจส่วนใดส่วนหนึ่งอาจทำหน้าที่มากกว่าหนึ่งหน้าที่ก็ได้

⁵ วงศ์ อินทรเทพ.เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน หน้า 21.

2.6 วงจรของเศรษฐกิจ

วงจรเศรษฐกิจ (circular flow) เป็นแบบจำลองแสดงกระแสการหมุนเวียนอย่างต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างหน่วยเศรษฐกิจหนึ่งกับอีกหน่วยเศรษฐกิจหนึ่ง เพื่อแสดงว่าแต่ละหน่วยเศรษฐกิจนั้นมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ มีการได้หรือให้อะไรแก่กันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ถ้าหน่วยเศรษฐกิจใดเกิดการหยุดชะงักก็จะไม่เกิดการหมุนเวียน อาจส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจทั้งระบบเกิดการหยุดชะงักและเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้น ดังที่แสดงในแผนภาพต่อไปนี้⁶

แผนภาพที่ 1 แสดงวงจรของเศรษฐกิจ

⁶ณรงค์ ธนวิภาส.เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, หน้า 134-35.

จากแผนภาพ ครั้วรีออนในฐานะที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตจะขายปัจจัยการผลิตให้แก่หน่วยธุรกิจ จากนั้นครั้วรีออนจะนำรายได้ไปซื้อสินค้าและบริการที่ผลิตโดยหน่วยธุรกิจ หน่วยธุรกิจซึ่งซื้อปัจจัยการผลิตจากครั้วรีออนจะนำปัจจัยดังกล่าวไปผลิตสินค้าและบริการและขายให้กับครั้วรีออนต่อไป สำหรับรัฐบาลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต ผู้บริโภคร และเจ้าของปัจจัยการผลิต กล่าวคือ รัฐบาลจะทำหน้าที่ผลิตสินค้าและบริการที่ธุรกิจไม่ดำเนินการผลิต แต่เป็นสินค้าและบริการที่บุคคลในระบบเศรษฐกิจต้องการ โดยรัฐบาลจะซื้อปัจจัยการผลิตมาใช้ในกระบวนการผลิต นอกจากนี้ รัฐบาลยังเป็นผู้บริโภครคือซื้อสินค้าและบริการเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานและการผลิตของรัฐบาล นั่นคือรัฐบาลจะมีทั้งรายจ่ายในการซื้อสินค้าและบริการและปัจจัยการผลิต และจะมีรายได้จากการขายสินค้าและบริการที่รัฐบาลเป็นผู้ผลิต และรายได้จากการเก็บภาษีจากหน่วยครั้วรีออนและธุรกิจ วงจรเศรษฐกิจนี้จะหมุนเวียนเรื่อยไป

2.7 ประเภทของระบบเศรษฐกิจ

เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ในโลกมีการปกครอง เศรษฐกิจ การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินชีวิต ในสังคมต่าง ๆ กันแต่ละประเทศจึงเลือกแบบแผนแนวทางการดำเนินทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการปกครอง การเมือง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ระบบเศรษฐกิจจึงแยกได้ ดังนี้⁷

1. ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism)

เอกชนหรือประชาชนทั่วไปมีอิสรเสรีในการตัดสินใจทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การจำหน่าย การบริโภคร การประกอบอาชีพ รวมถึงการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งรัฐบาลจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการควบคุมราคา ไม่ให้สังคมเดือดร้อน ตลอดจนด้านการศึกษาความสงบ และความมั่นคงมิให้ละเมิดซึ่งกันและกัน

ข้อดี

1. ทำให้เป็นแรงจูงใจในการผลิตและการทำงานมากขึ้น
2. ผู้ผลิตแต่ละรายต้องแข่งขันขายสินค้าและบริการมากขึ้นจึงต้องปรับปรุงและพัฒนากรรมวิธีการผลิตอยู่เสมอ โดยเน้นคุณภาพและปริมาณด้วย
3. หน่วยธุรกิจมีเสรีภาพในการผลิตว่าจะตัดสินใจผลิตอะไร อย่างไร เพื่อใคร และมีอะไร

⁷ วงคร อินทรเทพ. เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน หน้า 23-29.

4. ผู้บริโภคมักมีโอกาสเลือกสินค้าและบริการในราคาและคุณภาพที่เหมาะสม

ข้อเสีย

1. ทำให้การกระจายรายได้และจัดสรรทรัพยากรไม่ทั่วถึงเพราะผู้บริโภคในสังคมต่างกัน มีรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ผู้มีทุนมากจะได้เปรียบ ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำอันเนื่องมาจากความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล

2. หน่วยธุรกิจหรือนายทุนมุ่งกำไรเป็นสิ่งสำคัญ

3. ผู้ผลิตรายใหญ่จะได้เปรียบผู้ผลิตรายย่อย

2. ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ (Communism)

ระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทุกชนิด โดยรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ และสังคมทั้งหมด ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนทั้งหมดในประเทศเลือกผลิตสินค้าอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อใคร และเมื่อไรควรผลิต โดยคำนึงถึงสวัสดิการของสังคมเป็นส่วนใหญ่ ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ประชาชนทั่วไปไม่มีเสรีภาพในการเลือกซื้อสินค้าและบริการมาบริโภคตามใจตนเอง เพราะรัฐบาลเป็นผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดการผลิตสินค้าและบริการให้ประชาชนในประเทศ

2. กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เช่น ที่ดิน โรงงาน ประชาชนไม่มีสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นๆ

3. การประกอบอาชีพตามอำเภอใจไม่ได้ เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนทำงานทุกอย่าง โดยรัฐบาลกำหนดค่าจ้างให้พอเหมาะกับค่าครองชีพ

4. การผลิตสินค้าทุกชนิด รัฐบาลเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตสินค้าชนิดใด ในปริมาณเท่าใด เพราะรัฐบาลเป็นผู้วางแผนทั้งหมด

ข้อดี

ประชาชนไม่มีความได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจ มีความเสมอภาคกัน เพราะรัฐบาลแบ่งปันเครื่องอุปโภคต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อเสีย

1. การผลิตสินค้าและบริการขาดการจูงใจในการผลิต เนื่องจากทุกคนไม่มีสิทธิ์เป็นเจ้าของทรัพย์สินใดๆ ในการผลิต อาจส่งผลให้สินค้ามีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากผู้ผลิตขาดแรงจูงใจ เพราะไม่ว่าจะผลิตสินค้าได้มากน้อยเพียงใด คุณภาพเป็นอย่างไร ผู้บริโภคก็ไม่มีทางเลือกจะต้องบริโภคตามการปันส่วนที่รัฐจัดให้

2. รัฐบาลจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพและการบริโภคประชาชนไม่มีเสรีภาพที่จะผลิตหรือบริโภคอะไรได้ตามใจถูกบังคับหรือสั่งการจากรัฐ

3. การดำเนินการต่าง ๆ ทั้งนโยบายและการวางแผนต่าง ๆ มากมายเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจของโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำได้ยาก

3. ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่รัฐบาลเข้าไปดำเนินการผลิต โดยเน้นสวัสดิการของประชาชนในประเทศเป็นหลัก รัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และตัดสินใจในการดำเนินการ เอกชนไม่มีเสรีภาพในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประชาชนยังมีเสรีภาพในการเลือกสินค้าและบริการอย่างไรก็ดี ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้ รัฐบาลจะเข้ามาดำเนินการ เช่น การเงิน การธนาคาร อุตสาหกรรมพื้นฐาน อุตสาหกรรมหลักกิจการสาธารณูปโภคเช่น ไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์

ข้อดี

1. การแข่งขันเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดไม่มี เพราะรัฐบาลเป็นผู้ผลิตรายใหญ่
2. การกระจายรายได้ไปยังประชาชน มีความเป็นธรรมขึ้น ช่องว่างของรายได้น้อยลง
3. ภาวะเศรษฐกิจไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเนื่องจากไม่มีผลกระทบรุนแรง

ข้อเสีย

1. ผู้บริโภคไม่มีอิสระหรือเสรีภาพในการเลือกสินค้าและบริการได้เต็มที่
2. การดำเนินธุรกิจจะทำได้เฉพาะกิจการขนาดเล็กเท่านั้น ส่วนกิจการขนาดใหญ่ รัฐบาลเป็นผู้ทำเอง

3. การพัฒนาการผลิตได้ไม่มากนักเพราะขาดการแข่งขัน

4. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่นำเอาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับสังคมนิยมมาไว้ด้วยกันคือระบบเศรษฐกิจที่ปล่อยให้เอกชนตัดสินใจทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และส่วนที่รัฐบาลเข้าไปดำเนินการทางเศรษฐกิจในเรื่องการควบคุม และวางแผนในเรื่องความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลจะเข้าวางแผนและควบคุมดูแล เช่น กิจการสาธารณูปโภค ถนน ส่วนไม่เกี่ยวข้องกับกิจการดังกล่าวปล่อยให้เอกชนทำโดยการควบคุมของกลไกราคา ลักษณะสำคัญของระบบนี้คือ

1. รัฐบาลและเอกชนมีส่วนร่วมในการวางแผนเศรษฐกิจของประเทศว่าจะผลิตสินค้าและบริการมากน้อยเพียงใด กระจายสินค้าไปยังผู้บริโภคประเภทใด

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่รัฐจะปล่อยให้เอกชนผลิตสินค้าและบริการ ส่วนกิจการสาธารณูปโภครัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการเอง

3. การกำหนดราคาสินค้าและบริการต่าง ๆ ยังต้องใช้กลไกราคาเป็นตัวกำหนด สินค้าและบริการที่มีความจำเป็นต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐมีอำนาจเข้าไปแทรกแซงตลาดภาคเอกชน เพื่อกำหนดราคาสินค้าและบริการให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค

ข้อดี

1. การกระจายรายได้ในสังคมมากขึ้น ลดบทบาททุนนิยม
2. ทำให้ผู้ใช้แรงงานได้รับผลตอบแทนตามกำลังความสามารถและอาชีพ
3. ทำให้เอกชนมีบทบาทมากขึ้น มีการแข่งขันในการผลิตสินค้าและบริการ
4. ทำให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกซื้อสินค้าและบริการ

ข้อเสีย

1. ระบบนี้หากต้องการกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วนอาจมีปัญหาหรือขาดประสิทธิภาพในการสั่งเบร่งคว่นได้ เพราะยังมีระบบการวางแผนจากส่วนกลางอยู่

2. ยังมีการกำหนดนโยบายและวางแผนต่าง ๆ ตลอดถึงการใช้อำนาจรัฐ จึงทำให้นักธุรกิจขาดความมั่นใจในการลงทุน

3. การดำเนินการผลิตขนาดใหญ่ของรัฐบาลมักขาดประสิทธิภาพ

4. เนื่องจากระบบการวางแผนจากรัฐบาล อาจเกิดปัญหาการคอร์รัปชันได้

การจำแนกระบบเศรษฐกิจข้างต้น เป็นการอธิบายให้เห็นถึงลักษณะและความแตกต่างระหว่างระบบเศรษฐกิจแต่ละประเภท ข้อเท็จจริงนั้นปรากฏว่าระบบเศรษฐกิจทุกประเทศทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่จะมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นไรเท่านั้นเอง ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันประเทศทุกประเทศในโลกแทบจะไม่มีประเทศใดที่ใช้ระบบนั้น ๆ โดยร้อยเปอร์เซ็นต์ กล่าวคือ ไม่มีประเทศใดใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม คอมมิวนิสต์ หรือ สังคมนิยมอย่างเดียว แต่จะเห็นว่าทุกประเทศจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสมแต่จะเน้นการผสมระหว่างระบบใดกับระบบใดมากกว่ากันนั้นต้องวิเคราะห์ถึงผลที่จะเกิดกับประชาชนในประเทศ เพราะถ้าปล่อยให้เอกชนดำเนินการ โดยรัฐไม่เข้าไปควบคุมดูแล อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพที่เกิดขึ้นกับประชาชนได้เช่นกัน

2.8 สรุปท้ายบท

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง สถาบันทางเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยหน่วยเศรษฐกิจหลาย ๆ หน่วยมารวมกัน มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน แนวทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน ตลอดจนการวางนโยบายและการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างเดียวกัน จะทำหน้าที่ในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าปัญหาว่าจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร แต่เนื่องจากระบบการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศต่างกัน ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศจึงต่างกันตามความเหมาะสมกับสภาพการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ ระบบเศรษฐกิจนับว่าสำคัญต่อทุกคนในสังคมเป็นอย่างมากเพราะถือว่ามีความบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการกระจาย เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคม ส่งผลให้บุคคลในสังคมมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี ในระบบเศรษฐกิจประกอบด้วย ผู้บริโภค ผู้ผลิต และรัฐบาล ซึ่งในปัจจุบันได้แบ่งประเภทของระบบเศรษฐกิจออกเป็น 4 ประเภท คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบผสม แต่การจำแนกเป็นการอธิบายให้เห็นถึงลักษณะและความแตกต่างระหว่างระบบเศรษฐกิจแต่ละประเภท ข้อเท็จจริงนั้นปรากฏว่าระบบเศรษฐกิจทุกประเทศทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่จะมีส่วนร่วมในลักษณะเช่นไรเท่านั้นเอง

คำถามท้ายบท

1. จงบอกถึงสาเหตุของการเกิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง
2. จงบอกถึงความสำคัญของระบบเศรษฐกิจ
3. ในระบบเศรษฐกิจประกอบด้วยบุคคลกี่กลุ่มอะไรบ้างและมีหน้าที่ ใด อย่างไร
4. อธิบายวงจรเศรษฐกิจพร้อมเขียนแผนภาพประกอบ
5. นิสิตจงเปรียบเทียบระบบเศรษฐกิจทั้ง 4 ระบบว่ามีลักษณะเด่น อย่างไรบ้าง